

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПРОЦЕСУ ТА БІОТЕХНІЧНОЇ СИСТЕМИ КОМПОСТУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ СИРОВИНИ

Шацький В.В. д.т.н., Поволоцький А.А. аспірант
(Запорізький науково-дослідний центр механізації тваринництва
ННЦ «ІМЕСТ»)

В роботі визначені основні вимоги до параметрів технології компостування органічної сировини на основі забезпечення якісного функціонування аеробних біологічних об'єктів біотехнічної системи перетворення органічної сировини в природній продукт.

Постановка проблеми. У наш час ефективний розвиток тваринництва невід'ємно пов'язаний з раціональним ресурсовикористанням галузі в основу якого покладена стратегія забезпечення якісного функціонування біологічних об'єктів як головної складової тваринництва, що забезпечує розвиток органічного виробництва, за рахунок комфортного утримання тварин, збереження й відновлення родючості ґрунтів при максимальному ресурсо-енергозбереженні технологій.

Це співпадає з напрямом розвитку технологій в країнах ЄС та у світі, де стрімко поширюється органічне виробництво – як цілісна система, яка поєднує в собі найкращі досягнення науки і практики щодо використання довкілля, раціонального використання природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин, заготівлі кормів та поводження з органічною сировиною тапринницьких об'єктів. Все це стає основою застосування сучасних технологій виробництва продукції тваринництва, яка повинна відповідати певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження. В цьому ланцюзі процесів технологій особливо місце займають технології біотермічного компостування органічної сировини.

Один із сучасних і найбільш росповсюджених способів готування компостів є технологія прискореного компостування органічних відходів рослинництва і тваринництва із застосуванням аераторів-змішувачів, в функції яких входять процеси змішування компонентів суміші, формування буртів та аерація субстрату. Але параметри такої технології не забезпечує оптимальних параметрів оптимальної взаємодії робочих органів технічного засобу з органічним матеріалом в період активного функціонування колоній мікроорганізмів, перевищені параметри подачі кисню з повітрям, температура і якість останнього не відповідає оптимальним параметрам для біологічних об'єктів, що не створює умов для ефективного розвитку аеробних мікроорганізмів в компості і, як слід, ефективною реалізації технології. В цьому випадку не раціонально використовуються як ресурси та і енергія.

Аналіз останніх досліджень. В інформаційному просторі багато уваги приділено процесу компостування, але значна більшість публікацій присвячена питанням механізації приготування субстрату, оформлення бурта органічної сировини, фізико-механічному складу субстрату, співвідношенню основних поживних речовин [1,2,3,4,5]. Розроблено Відомчі норми технологічного проектування систем видалення, обробки, підготовки та використання гною [1], визначені і нормативно затверджені параметри до вихідного та кінцевого субстрату різного виду компостів. Також в різних джерелах надано вимоги до проведення процесу прискореного компостування.

Відомо, що основним фактором процесу компостування є біологічний об'єкт, але цей фактор не враховується при розробці засобів механізації – аераторів-змішувачів.

Мета роботи. У зв'язку з тим, що ефективність процесу біотермічної ферментації органічної сировини залежить від оптимальних параметрів середовища функціонування, відтворення і продукування колоній мікроорганізмів, то метою цієї наукової роботи є визначення основних вимог до процесу та біотехнічної системи прискореного компостування органічної сировини на основі аналізу результатів наукових досліджень щодо ефективності функціонування аеробних мікроорганізмів в середовищі субстрату та технологічних вимог щодо фізико-механічних властивостей вихідної сировини та кінцевої суміші компосту.

Методика досліджень. Вимоги до процесу компостування органічної сировини формуються на основі визначення параметрів середовища ефективного функціонування, продукування та відтворення аеробних мікроорганізмів, які є головними біологічними об'єктами перероблення органічної маси на складові гумусу ґрунту. На основі чого визначаються параметри технології, які забезпечуються певними технічними засобами.

Порівняння вимог щодо фізико-механічних властивостей вихідної сировини і кінцевої компостної суміші проведемо на прикладі наступних нормативних актів [1,2,3,4,5]

Результати досліджень. Різниця між вимогами різних нормативних актів майже не відрізняються, субстрат повинен бути збалансованим і відповідати значенням відображених у таблиці 1, що є основою проведення ефективного процесу прискореного компостування гною і целюлозомістких матеріалів.

Проводячи аналіз до вимог проведення самого процесу прискореного компостування необхідно відмітити, що даний процес відбувається в результаті життєдіяльності різних груп живих організмів який налічує більше 2000 видів бактерій і не менш 50 видів грибів [1].

Крім мікроорганізмів в природних умовах в утворенні компостів приймає участь більше 230 видів безхребетних, які виконують функцію подрібнення і перемішування, ферментативного та напрямленого впливу на мікробіологічні процеси, здійснені так званих «ланцюгів харчування» і змінюються за видовим складом в залежності від вихідного складу субстрату та ступіні зрілості компосту. [2,8]

Таблиця 1 - Фізико-механічні властивості вихідної та кінцевої суміші компостів

Параметри	Одиниці виміру.	вихідна суміш		КОМПОСТ			
		ВНП-АПК-09.06	РД-АПК-1.10.15.02-08	ВНП-АПК-09.06	РД-АПК-1.10.15.02-08	ВВНQ 043-200/1995	ГОСТ Р 53117-2008
розмір часток	мм	≤200	≤200	20		≤25	≤50
відношення С:N	-	25-30:1	25-30:1	12-18:1	20:1	≤25	
наявність органіки	%	≥ 75		≥ 70		25-80	≥50
вологість	%	65-75	≤70	60-70	75-85	≤60	≤75
рівень концентрації кисню	%	10-15				150 мг O ₂ /кг/год	
однорідність суміші	%	≥ 85		85			
розмір вологопоглинальних матеріалів	мм	10-15					
вологопоглинальна спроможність	%	200	200				
реакція середовища	pH	6,0-8,0	6,0-8,0	6,0-8,5	6,8-7,2		6,0-8,5
втрати ОР та азоту під час компостування	%			≤ 10			
Наявність життєздатних насінин бур'янів не більше	тис. шт/1 т			10			
вміст доступних рослинам біогенних речовин	%			≥ 50			
загального азоту	%		1,92 (2,7)	1,9-2,28		0,4-3,5	≥0,3
калію	%		0,75 (1,25)	0,6-0,95		0,4-1,6	≥0,2
фосфору	%		1,76 (2,88)	0,35-0,6		0,1-1,6	≥0,2
густина сухої речовини підстилкового гною КРС(свиней)	кг/м ³	1400	1250 (1400)				
загальна зольність підстилкового гною КРС(свиней)	%	15	16 (15)				
Вміст сторонніх включень, % від СР, не більш - з високою питомою масою (≤30мм) - з низькою питомою масою (≤150 мм)	%					1,5 1,5	
допустимий розмір механічних включень з високою питомою масою з низькою питомою масою	мм			≤100 ≤150			

Таким чином процес прискореного компостування можна розглядати як біотехнічний процес отримання продукту максимально наближеного до природнього, утвореного в наслідок життєдіяльності живих клітин (біооб'єктів) у штучних умовах.

Біохімічне аеробне перетворення компостуємих субстратів являє собою багатоступеневий процес, пов'язаний із наявністю фаз росту та активності різних груп біологічних об'єктів, які в свою чергу потребують різних умов середовища, поживних речовин та культивування.

Розглядаючи органічні відходи як матеріал який набуває різних перетворень під час процесу компостування, на підставі наукових джерел [3], [4], [5], [6], [7], нами створено таблицю 2, в якій ми спробували відобразити властивості органічних відходів та склад мікроорганізмів які приймають участь у процесі компостування.

Аналіз наукових досліджень, щодо ефективного функціонування аеробних мікроорганізмів, дав можливість виявити фактори і властивості субстрату які впливають на якість реалізації технології прискореного біотермічного компостування.

Структура субстрату: для механізованих систем з примусовою аерацією розмір часток - 12 ... 15 мм., при природній аерації - до 50 мм; (при занадто дрібній структурі можливе ущільнення); онорідність суміші 85%; щільність - 500 – 600 кг/м³; пористість 30%; вологість $W = 65 - 75\%$; рН – 6,0 – 8,0; вміст органічної речовини $>75\%$ СВ при відношенні вуглецю і азоту- $C : N = 25 \pm 5 : 1$;

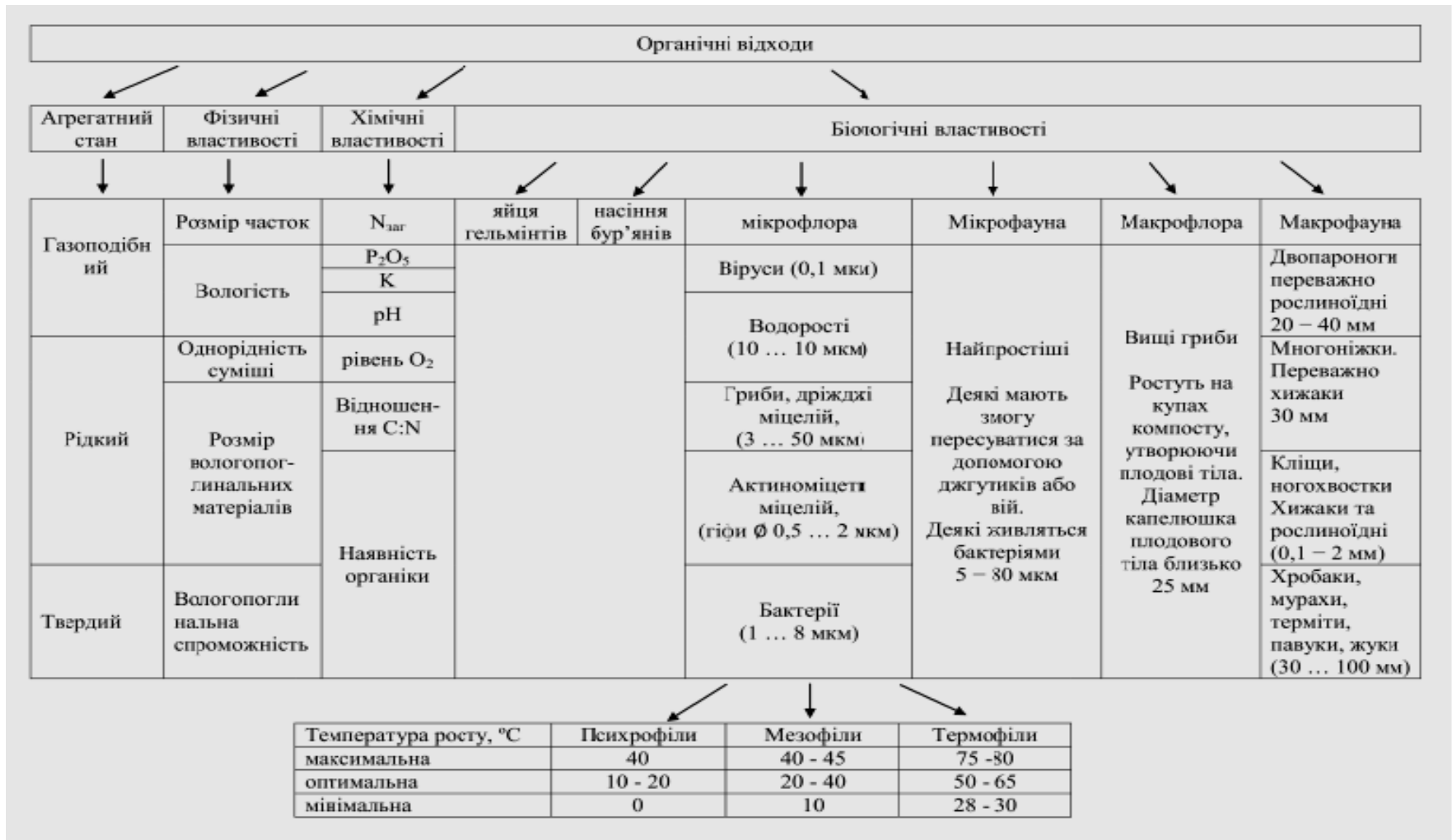
На основі аналізу біологічних досліджень визначено параметри комфортного середовища і взаємодії колоній мікроорганізмів з робочими органами аератора-змішувача, якими є температура середовища, концентрація кисню в повітряній суміші, параметри аерації і перемішування субстрату і допустимий тиск на колонії мікроорганізмів з боку робочих органів.

Температура термофільного режиму складає 50...70°C, термін виходу на режим 1,0-1,5 доби, інтенсивність зростання від 1,0°C до 2,0°C /год при тривалості режиму від 5 до 7 діб.

Раціональна концентрація кисню складає 10 ... 15%, М мінімальна – 5%, Параметри аерації — 0,6 — 0,8 м³ повітря на добу на 1 кг летких речовин твердої частини твердих речовин при концентрації O₂ в робочому повітрі в межах 10 — 18%.

Основні обмеження перемішування субстрату полягають в усуненні охолодженні й висиханню компостуємої маси, та надмірне розірвання біологічної маси у міцелії актиноміцетів і грибів. Частота перемішування являє собою компроміс між економічністю, якістю процесу на що впливає тиск робочих органів на біологічні об'єкти.

Таблиця 2 - Властивості органічних відходів та екологічні групи живих організмів – учасників процесу компостування

Гідростатичний тиск і тиск робочих органів не повинен перевищувати помірний рівень ($1 \cdot 10^7$ — $5 \cdot 10^7$ Па), при якому пригніблюється ріст і розмноження мікроорганізмів. При тиску вище $5 \cdot 10^7$ Па більшість мікроорганізмів не ростуть.

Висновки. На основі аналізу параметрів середовища ефективного функціонування, продукування та відтворення аеробних мікроорганізмів, які є головними біологічними об'єктами перероблення органічної маси на складові гумусу ґрунту визначені впливові чинники для умов швидкого росту мікроорганізмів, при проведенні технологій прискореного біотермічного компостування органічної сировини.

Перелік посилань

1. Відомчі норми технологічного проектування. Системи видалення, обробки, підготовки та використання гною : ВНТП-АПК-09.06 : [затв. наказом Мінагрополітики України від 1 02.2006 р. № 29] / Міністерство аграрної політики України. – К.: 2006 – 100 с.

2 Методические рекомендации по технологическому проектированию систем удаления и подготовки к использованию навоза и помета : РД-АПК 1.10.15.02-08 : [утв. зам. министра сельского хозяйства РФ Петриковым А.В. 29.04.2008 г.] / Министерство сельского хозяйства РФ. – М.: 2008 – 100 с.

3 Support Document for Compost Quality Criteria - National Standard of Canada (CAN/BNQ 0413-200/1995)

4 Удобрения органические на основе отходов животноводства Технические условия: ГОСТ Р 53117 -2008 -12-18. –М.; Стандартиформ, 2009,-12с.

5 Технологія прискореного біотермічного компостування гною з органічними вологопоглинальними відходами АПК: Рекомендації / Інститут механізації тваринництва УААН. – Запоріжжя : ІМТ УААН, 2007. – 32 с.

6 Шлегель Г. Общая микробиология: пер с нем. / Г. Шлегель. – М.: Мир, 1972. – 479 с.

7 Чернова Н. М. Зоологическая характеристика компостов / Н.М.чернова; -М.; Наука, 1966. – 148с.

8 Львов Н. С. Биотермическое обезвреживание навоза / Н. С. Львов – М.: Государственное издательство сельскохозяйственной литературы, 1953. – 86 с.

9 Жизнь растений. В 6 т. Т.1 Введение. Бактерии и актиномицеты / под ред. Н.А. Красильникова, А.А. Уранова. – М.: Просвещение, 1974 . – 487 с.: ил.

10 Экологическая биотехнология: пер. с англ. / под ред. К.Ф. Форстера, Д.А.Дж. Вейза. – Л.: Химия, 1990. – 384 с.: ил.

11 Емцев В. Т. Микробиология: учебник [для вузов] / В. Т. Емцев, Е. Н. Мишустин. — 5-е изд., перераб. и доп. — М. : Дрофа, 2005. — 445 с. ил.

12 Сельскохозяйственная биотехнология: Учебник / [В.С. Шевелуха, Е.А. Калашникова, Е.З. Кочиева и др.] под ред. В.С. Шевелухи. 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Высш. шк., 2008. – 710 с.: ил.

Аннотація

Основные требования к процессу и биотехнической системы компостирования органической сырья

Шацкий В.В., Поволоцкий А. А.

В работе определены основные требования к параметрам технологии компостирования органического сырья на основе обеспечения качественного функционирования аэробных биологических объектов биотехнической системы превращения органического сырья в естественной продукт

Summary

Basic requirements for process and system bio-composting of organic raw materials

V. Shatsky, A.Povolotsky

The basic requirements are in-process certain to the parameters of technology of punching of organic raw material on the basis of providing of the high-quality functioning aerobic biological объектов of the биотехнической system of transformation of organic raw material in natural product.